

Европейски съюз

ПРОЕКТ BG051PO001-3.1.04 „Подобряване на качеството на общото образование”

„За по-качествено образование“

*Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на
Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”,
съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз*

Европейски социален фонд

Инвестира във вашето бъдеще!

ПРОЕКТ

УЧЕБНА ПРОГРАМА ЗА ПРОФИЛИРАНА ПОДГОТОВКА ПО ХИМИЯ И ОПАЗВАНЕ НА ОКОЛНАТА СРЕДА

МОДУЛ 3. ХИМИЯ НА ОРГАНИЧНИТЕ ВЕЩЕСТВА

КРАТКО ПРЕДСТАВЯНЕ НА УЧЕБНАТА ПРОГРАМА НА МОДУЛА

Химия на органичните вещества е третият модул, включен в профилираната подготовка по химия и опазване на околната среда на учениците от втората гимназиална степен на средното образование. Структурата и съдържанието на програмата включват: класификация на органичните съединения според различни качествени и количествени признаци; изясняване структурата на органичните съединения в съответствие със строежа на въглеродния атом и хибридно му състояние; изясняване връзката между структурата и свойствата на съединенията, съдържащи различни функционални групи.

Тематично учебното съдържание е структурирано по класове органични съединения като са включени както общи теми, свързани с класификацията, структурата, изомерията и номенклатурата, така и теми, свързани със специфичните химични свойства, обуславяни от наличието на конкретна функционална група. Програмата е насочена към използване на съвременните теории за химичната връзка и за строежа на органичните съединения при описание на функционалните групи и молекулите като цяло. Поставен е акцент и върху приложението на органичните вещества в бита и промишлеността и влиянието им върху околната среда и човека.

Очакваните резултати от модула *химия на органичните вещества* насочват обучението на учениците към:

- *задълбочаване и разширяване на знанията* за строежа и свойствата на органичните съединения, тяхното значение, приложение в практиката, въздействието им върху околната среда и здравето на човека;

Европейски съюз

ПРОЕКТ BG051PO001-3.1.04 „Подобряване на качеството на общото образование”

„За по-качествено образование“

*Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на
Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”,
съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз*

Европейски социален фонд

Инвестира във вашето бъдеще!

- *усъвършенстване на уменията* за описание и обяснение на свойствата на органичните съединения в различни условия; решаване на практически задачи, свързани с приложението на органичните съединения в промишлеността и в бита на хората; усъвършенстване на експерименталните умения на учениците за доказване, различаване и получаване на органични съединения в лабораторни условия;
- *усъвършенстване на уменията* на учениците за извличане на информация от различни източници (книги, статии от списания, материали от интернет) и организиране и представяне на информацията под формата на табла, писмени и устни доклади и видеоматериали, провеждане на дискусии и работа в екип;
- *обогащаване на ценностната система*, насочено към здравословен начин на живот, разумно използване на природните ресурси за удовлетворяване на материални и енергийни потребности и преодоляване на екологични проблеми, породени от употребата на органичните съединения.

УЧЕБНО СЪДЪРЖАНИЕ И ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИ ПО ТЕМИ

Теми	Очаквани резултати <i>В резултат на обучението си ученикът:</i>	Нови понятия
1. Пространствен строеж на органичните съединения		
1.1. Структурна теория 1.2. Стереохимични представи 1.3. Изомерия	<ul style="list-style-type: none"> • <i>описва</i> същността на структурната теория; • <i>обяснява</i> химичните връзки и геометрията на молекулите на органичните съединения на основата на представата за хибридизация на атомните орбитали; • <i>интерпретира</i> данни, прави изводи и заключения за дължината, полярността и енергията на ковалентните връзки C–C и C–H в органичните съединения; 	<ul style="list-style-type: none"> • функционални изомери

Европейски съюз

ПРОЕКТ BG051PO001-3.1.04 „Подобряване на качеството на общото образование”

„За по-качествено образование“

Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на
Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”,
съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз

Европейски социален фонд

Инвестира във вашето бъдеще!

	<ul style="list-style-type: none"> описва факторите, които влияят върху цялостното разпределение на електронната плътност в молекулите на органичните съединения (индукционен и мезомерен ефект); разграничава по структурна формула, конституционни изомери (верижни, позиционни и функционални). 	
2. Въглеводороди		
2.1. Алкани и циклоалкани 2.2. Алкени 2.3. Алкини 2.4. Арени	<ul style="list-style-type: none"> класифицира въглеводородите по различни признаци; назовава по молекулна формула представители на хомоложните редове на алкани, алкени, алкини, съдържащи до 10 въглеродни атома; съставя по дадени наименования (по IUPAC) структурни формули на въглеводороди, съдържащи до 10 въглеродни атома; разпознава по структурна или молекулна формула алкани и циклоалкани, алкени и циклоалкени; разграничава представители на различни хомоложни редове с една и съща молекулна формула - алкени и циклоалкани; съставя структурни и молекулни формули на въглеводороди въз основа на експериментални данни; изразява със структурни формули възможните конституционни и пространствени изомери на алкени и алкини, съдържащи до 6 въглеродни атома; представя със структурни формули и наименува конституционни изомери на диалкилбензени (орто-, мета-, пара-); определя хибридно състояние на въглеродните атоми във въглеводороди; обяснява образуването на σ- и π-връзки в молекулата на въглеводороди; сравнява σ- и π-връзки в дадена молекула по дължина, валентни ъгли, здравина; сравнява стабилността на карбениеви йони и радикали с различна структура (първични, вторични и третични); 	<ul style="list-style-type: none"> циклоалкани циклоалкени радикал стереоизомери π-диастереомери нитриране сулфониране термичен и каталитичен крекинг карбениев йон

Европейски съюз

ПРОЕКТ BG051PO001-3.1.04 „Подобряване на качеството на общото образование”

„За по-качествено образование“

Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на
Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”,
съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз

Европейски социален фонд

Инвестира във вашето бъдеще!

	<ul style="list-style-type: none"> • <i>описва</i> словесно електронната делокализация в бензеновото ядро; • <i>описва</i> словесно и представя по подходящ начин електронните ефекти на метиловия радикал в молекулата на толуен; • <i>интерпретира</i> таблични и графични данни за физични свойства на въглеродороди с права въглеродна верига от хомоложните редове на алкани, алкени и алкини; • <i>обяснява</i> участието на въглеродородите в заместителни и присъединителни реакции с техния строеж; • <i>изразява</i> с химични уравнения взаимодействието на алканите с халогени (хлор и бром); • <i>прогнозира</i> хода на взаимодействието на халогени с алкани с разклонена структура; • <i>изразява</i> с химични уравнения основните етапи на верижно–радикаловото заместване при метан – инициране, развитие и прекратяване на процеса; • <i>изразява</i> с химични уравнения присъединяване на водород, вода, халогеноводороди, халогени към ненаситени въглеродороди – алкени и циклоалкени; • <i>обяснява</i> хода на реакцията на присъединяване към алкени с несиметрично заместена двойна връзка и предсказва продукта, който се получава в по-голямо количество; • <i>изразява</i> с химични уравнения окислението на алкени и циклоалкени; • <i>изразява</i> с химични уравнения полимеризация на алкени и винилбензен (стирен); • <i>изразява</i> с химични уравнения присъединяване на вода, халогеноводороди и халогени към алкини; • <i>изразява</i> с химични уравнения взаимодействието на алкини с крайна тройна връзка със силни бази (натриев амид, натриев хидрид); • <i>планира</i> химичен експеримент за получаване и доказване на свойствата на етен и етин, като конструира подходяща апаратура; • <i>изразява</i> с химични уравнения реакциите на електрофилно заместване (халогениране, сулфониране и нитриране) при ароматните въглеродороди – бензен и 	
--	---	--

Европейски съюз

ПРОЕКТ BG051PO001-3.1.04 „Подобряване на качеството на общото образование”

„За по-качествено образование“

Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на
Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”,
съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз

Европейски социален фонд

Инвестира във вашето бъдеще!

	<p>моноалкилбензени;</p> <ul style="list-style-type: none"> • изразява с химично уравнение окисление на толуен; • класифицира заместителите в ароматните системи като активиращи и дезактивиращи (о-, р- или m-ориентанти); • описва състава на природни източници за получаване на въглеводороди; • описва процесите на термичен и каталитичен крекинг при вторичната преработка на нефта; • изказва мнение и защитава позиция по дискуссионни теми, свързани с използване на природните ресурси; • изброява приложения на въглеводороди в промишлеността и в бита на хората. 	
3. Производни на въглеводородите		
3.1. Халогенопроизводни	<ul style="list-style-type: none"> • класифицира халогенопроизводните на въглеводородите според вида на халогена, вида на въглеводородния остатък и броя на халогенните атоми; • наименува съгласно правилата на IUPAC халогенопроизводни на въглеводородите при дадена структурна формула и обратно; • назовава с тривиални наименования халогенопроизводни с практическо значение: хлороформ, фреон 12, винилхлорид, алилхлорид; • изразява със структурни формули възможни верижни и позиционни изомери и със стереоформули енантиомери на халогенопроизводни, съдържащи до 6 въглеродни атома; • разграничава верижни, позиционни и пространствени изомери на халогенопроизводните; • свързва структурата, молекулната маса и вида на халогена при халогенопроизводните 	<ul style="list-style-type: none"> • елиминирани • енантиомери

Европейски съюз

ПРОЕКТ BG051PO001-3.1.04 „Подобряване на качеството на общото образование”

„За по-качествено образование“

Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на
Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”,
съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз

Европейски социален фонд

Инвестира във вашето бъдеще!

	<p>с физичните им свойства, като използва таблично или графично представени данни;</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>изразява</i> с химични уравнения реакции на монохалогенопроизводни с воден разтвор на алкална основа, с амоняк или амини, с алкален цианид, с натриеви ацетилиниди; • <i>изразява</i> с химични уравнения реакции на елиминиране на халогеноводород от моно- и дихалогеноалкани и предсказва посоката на процеса в зависимост от структурата на получаващия се продукт при елиминиране на халогеноводород от вторични и третични монохалогенопроизводни; • <i>изразява</i> с химични уравнения реакциите на електрофилно заместване при халогеноарени (хлоробензен, бромобензен) и коментира ефекта на ориентиране при въвеждане на втори заместител в молекулата; • <i>изразява</i> с химични уравнения основни лабораторни методи за получаване на халогенопроизводни на въглеродородите (взаимодействие на ненаситени въглеродороди с халоген или халогеноводород, взаимодействие на етанол с бромоводород); • <i>оценява</i> приложения на халогенопроизводни на въглеродородите в промишлеността и бита на хората; • <i>анализира</i> информация за екологични и здравни проблеми, свързани с използването на халогенопроизводни при производство на пластмаси; • <i>доказва</i> чрез качествени реакции наличието на халоген в халогеноалкани. 	
3.2. Хидроксилни производни	<ul style="list-style-type: none"> • <i>класифицира</i> алкохоли и феноли според вида на въглеродния атом, при който е свързана хидроксилната група; вида на въглеродородния остатък и броя на хидроксилните групи; • <i>наименува</i> съгласно правилата на IUPAC алкохоли и феноли по дадена структурна формула и обратно; • <i>наименува</i> с тривиални наименования хидроксилни производни с практическо значение - етиленгликол, глицерол, бензилов алкохол; 	<ul style="list-style-type: none"> • поликондензация • алкоксид • феноксид • функционални изомери

Европейски съюз

ПРОЕКТ BG051PO001-3.1.04 „Подобряване на качеството на общото образование”

„За по-качествено образование“

Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на
Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”,
съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз

Европейски социален фонд

Инвестира във вашето бъдеще!

	<ul style="list-style-type: none"> • <i>изразява</i> със структурни формули възможни верижни и позиционни изомери и с Фишерови стереоформули енантиомери на алкохоли; • <i>разграничава</i> по дадени структурни формули видове изомери на алкохоли и феноли; • <i>свързва</i> структурата, молекулната маса на алкохолите и фенолите с физичните им свойства, като използва таблични или графични данни; • <i>коментира</i> възможностите за образуване на водородна връзка при алкохолите и фенолите и отражението на това свойство върху физичните им свойства; • <i>сравнява</i> киселинно-основните свойства на алкохолите и фенолите и изразява с химични уравнения дисоциацията на феноли във воден разтвор; • <i>коментира</i> стабилността на алкоксидните и феноксидните аниони; • <i>изразява</i> с химични уравнения взаимодействието на алкохолите и фенолите с алкални метали и с техни хидроксиди; • <i>изразява</i> с химични уравнения реакциите на заместване на –ОН групата в алкохолите с халогеноводород, естерификация с неорганични киселини - азотна и сярна, дехидратация и окисление на първични и вторични алкохоли; • <i>коментира</i> ефекта на активиране и ориентиране при въвеждане на бромни заместители в ароматното ядро при фенол; • <i>анализира</i> текстове от различни информационни източници във връзка с физиологичното действие и употребата на метанол, етанол, 1,2-етандиол (антифриз), глицерол, нитроглицерин (експлозив, сърдечно лекарство), фенол; • <i>планира</i> и <i>извършва</i> химичен експеримент за разграничаване на едновалентни и многовалентни алкохоли чрез качествени реакции. 	
3.3. Карбонилни съединения	<ul style="list-style-type: none"> • <i>класифицира</i> карбонилни съединения според функционалната група и вида на въглеродородните остатъци; • <i>наименува</i> съгласно правилата на IUPAC мастни и ароматни алдехиди и кетони по дадена структурна формула и обратно; 	

Европейски съюз

ПРОЕКТ BG051PO001-3.1.04 „Подобряване на качеството на общото образование”

„За по-качествено образование“

Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на
Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”,
съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз

Европейски социален фонд

Инвестира във вашето бъдеще!

	<ul style="list-style-type: none"> • използва тривиални наименования на карбонилни съединения, познати от практиката –формалдехид, ацеталдехид, ацетон, бензалдехид; • разграничава алдехидите и кетоните като конституционни (функционални) изомери; • изразява с химични уравнения характерни свойства на алдехиди и кетони – присъединяване към карбонилната група на циановодород, окисление на алдехиди (до карбоксилни киселини) и редукция (до алкохоли), реакции, засягащи въглеродородния остатък (халогениране); • планира и извършва експерименти за различаване на алдехиди от кетони. 	
3.4. Карбоксилни киселини	<ul style="list-style-type: none"> • разпознава и класифицира мастни и ароматни карбоксилни киселини; • наименоува съгласно правилата на IUPAC мастни и ароматни карбоксилни киселини по дадена структурна формула и обратно; • наименоува с тривиални наименования карбоксилни киселини с практическо значение –оцетна, бензоена, стеаринова, палмитинова, олеинова; • изразява със структурни формули възможни верижни, позиционни, енантиомери и π-диастереомери на карбоксилните киселини; • изразява с химични уравнения взаимодействието на карбоксилни киселини с активни метали, основни оксиди, основни хидроксиди и соли на по-слаби киселини; • изразява с химични уравнения реакции, свързани с карбоксилната група: взаимодействие с алкохоли (естерификация), заместване на хидроксилната група (дехидратация до анхидрид, взаимодействие с фосфорни халогениди, с амоняк и амини); • изразява с химични уравнения реакции, засягащи въглеродородния остатък – получаване на α-халогенкарбоксилни киселини; • изразява с химични уравнения заместителни реакции при ароматните карбоксилни киселини (халогениране); 	<ul style="list-style-type: none"> • карбоксилатен йон

Европейски съюз

ПРОЕКТ BG051PO001-3.1.04 „Подобряване на качеството на общото образование”

„За по-качествено образование“

Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на
Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”,
съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз

Европейски социален фонд

Инвестира във вашето бъдеще!

	<ul style="list-style-type: none"> описва биологичното значение на дълговерижните наситени и ненаситени мастни карбоксилни киселини; описва оцетнокиселата ферментация като метод за получаване на оцетна киселина; описва приложения на карбоксилните киселини в бита на хората. 	
3.4.1. Производни на карбоксилните киселини	<ul style="list-style-type: none"> класифицира производните на мастни и ароматни карбоксилни киселини – соли, ацилхалогениди, анхидриди, естери, амиди и нитрили; наименува съгласно правилата на IUPAC производни на мастни и ароматни карбоксилни киселини по дадена структурна формула и обратно; изразява с химични уравнения характерните свойства на производните на карбоксилните киселини – хидролиза, алкохолиза, аминоклиза; изразява с химични уравнения осапунването на естерите и в частност на мазнините. 	<ul style="list-style-type: none"> анхидрид ацилхалогенид амид
3.4.2. Карбоксилни киселини съдържащи, и друга функционална група	<ul style="list-style-type: none"> наименува съгласно правилата на IUPAC мастни и ароматни заместени карбоксилни киселини по дадена структурна формула и обратно; назовава с тривиални наименования заместени карбоксилни киселини с биологично и практическо значение – салицилова, млечна, лимонена, оксалова, винена; коментира влиянието на допълнителната функционална група върху киселинността на карбоксилните киселини; изразява с химични уравнения характерни свойства на заместените мастни карбоксилни киселини – киселинни свойства, реакции на заместване (халоген с аминокгрупа), реакции на елиминиране (дехидратация при 3-хидроксикарбоксилните киселини); изразява с химични уравнения взаимодействия на салицилова киселина с алкохол в кисела среда и с оцетен анхидрид (промишлен метод за получаване на аспирин); изразява с химични уравнения превръщане от вида: пропанова киселина → 2-хлоропропанова киселина → 2-аминопропанова киселина. 	

Европейски съюз

ПРОЕКТ BG051PO001-3.1.04 „Подобряване на качеството на общото образование”

„За по-качествено образование“

Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на
Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”,
съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз

Европейски социален фонд

Инвестира във вашето бъдеще!

	<ul style="list-style-type: none"> • <i>анализира</i> данни от различни информационни източници и представя приложения в промишлеността и бита на типични представители на заместените карбоксилни киселини; • <i>планира</i> експеримент за различаване на фенол, бензоена киселина и салицилова киселина. 	
3.5. Амини	<ul style="list-style-type: none"> • <i>класифицира</i> амините според вида на въглеродородните остатъци и според степента на заместване на азотния атом; • <i>наименува</i> съгласно правилата на IUPAC мастни и ароматни амини по дадена структурна формула и обратно; • <i>сравнява</i> основните свойства на алкиламини (първични, вторични, третични) и анилин; • <i>изразява</i> с химични уравнения заместителни реакции на амини с халогеноалкани; • <i>анализира</i> данни от различни източници за приложението на анилина като суровина при производството на багрила и лекарствени препарати; • <i>описва</i> екологичните и здравните проблеми, свързани с приложението на амини; • <i>коментира</i> експерименти за влиянието на рН върху разтворимостта на амините. 	
4. Природни органични съединения		
4.1. Аминокиселини и белтъци	<ul style="list-style-type: none"> • <i>класифицира</i> мастни аминокарбоксилни киселини в зависимост от взаимното разположение на двете функционални групи –α и β-аминокиселини; • <i>наименува</i> съгласно правилата на IUPAC мастни аминокарбоксилни киселини по дадена структурна формула и обратно; • <i>използва</i> тривиалните наименования на някои протеиногенни аминокиселини; • <i>изобразява</i> с Фишерови стереоформули конфигурацията на природните α-аминокиселини; • <i>описва</i> първична, вторична и третична структура на белтъците; 	<ul style="list-style-type: none"> • пептидна връзка • биполярен йон • изоелектрична точка • ксантопротеинова реакция • биуретова реакция

Европейски съюз

ПРОЕКТ BG051PO001-3.1.04 „Подобряване на качеството на общото образование”

„За по-качествено образование“

Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на
Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”,
съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз

Европейски социален фонд

Инвестира във вашето бъдеще!

	<ul style="list-style-type: none"> • свързва структурата на аминокарбоксилните киселини с физичните им свойства, като използва таблични и графични данни; • обяснява киселинно-основните свойства на α-аминокиселините с взаимното влияние на функционалните групи; • описва отнасянето на α-аминокиселините в разтвор с различно рН и дефинира понятията изоелектрична точка и биполярен йон; • изразява с химични уравнения характерни свойства на α-аминокарбоксилните киселини (взаимодействие с Na, NaOH, HCl, CH₃OH) и образуване на дипептиди със същата или с друга α-аминокиселина; • анализира текстове за биологичното значение на α-аминокарбоксилните киселини; • проучва и анализира информация за наличието на аминокиселини в храни и хранителни добавки; • доказва експериментално наличието на аминокарбоксилни киселини и белтъци в хранителни продукти - ксантопротеинова и биуретова реакции; • планира и извършва експерименти, свързани с денатурация и коагулация на белтъци. 	
4.2. Въглехидрати	<ul style="list-style-type: none"> • класифицира монозахариди по броя на въглеродните атоми и вида на функционалните групи; • класифицира въглехидрати по броя на монозахаридните остатъци в молекулата; • наименува съгласно правилата на IUPAC моно- и дизахариди по дадена структурна формула и обратно; • изобразява ациклични и пръстенни форми на монозахаридите чрез съответните стереоформули (проекционни формули на Фишер и формули на Хауърд); • различава α- и β-свързване, 1,2-, 1,4- и 1,6-свързване; • изразява с химични уравнения реакциите на монозахариди в отворена форма (окисление и редукция, присъединяване на циановодород) и в циклична форма (естерификация); 	<ul style="list-style-type: none"> • алдоза • кетоза

Европейски съюз

ПРОЕКТ BG051PO001-3.1.04 „Подобряване на качеството на общото образование”

„За по-качествено образование“

Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на
Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”,
съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз

Европейски социален фонд

Инвестира във вашето бъдеще!

	<ul style="list-style-type: none"> • <i>сравнява</i> нишесте и целулоза по структура и свойства; • <i>описва</i> разпространението и приложението на целулозата и нишестето в бита и в промишлеността; • <i>проучва и анализира</i> информация за използването на въглехидратите като съставна част на храните и като хранителни добавки; • <i>обсъжда</i> екологични проблеми при производството на хартия и коментира необходимостта от рециклирането ѝ; • <i>планира</i> експеримент за различаване строежа на глюкоза и фруктоза; • <i>извършва</i> експерименти за качествено доказване на въглехидрати в храни и напитки. 	
4.3. Мазнини. Сапуни. Синтетични миешки вещества	<ul style="list-style-type: none"> • <i>описва</i> състава, строежа и физичните свойства на мазнините (наситени и ненаситени); • <i>изразява</i> с химични уравнения свойства на мазнините (осапунване, преестерификация, хидриране); • <i>свързва</i> свойствата на мазнините със значението и практическото им приложение; • <i>обяснява</i> хидролизата на ди- и полизахариди, естери, мазнини и белтъци; • <i>проучва и анализира</i> информация за биологичното значение на ω-3 и ω-6 мастни киселини; 	
	<ul style="list-style-type: none"> • <i>сравнява</i> по състав, строеж и измивно действие сапуни и синтетични миешки вещества (СМВ); • <i>описва</i> здравни и екологични проблеми, свързани с използването на сапуни и СМВ; • <i>изследва</i> експериментално свойства на сапуни и СМВ. 	
4.4. Витамини	<ul style="list-style-type: none"> • <i>свързва</i> структурата на витамин С, витамин А и витамин D с разтворимостта им във вода и в органични разтворители; • <i>описва</i> биологичното значение на витамините за живите организми; • <i>доказва</i> експериментално наличието на витамин С в напитки; • <i>проучва и анализира</i> информация за значението и използването на витамините и 	

Европейски съюз

ПРОЕКТ BG051PO001-3.1.04 „Подобряване на качеството на общото образование”

„За по-качествено образование“

Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на
Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”,
съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз

Европейски социален фонд

Инвестира във вашето бъдеще!

	здравните проблеми, породени от недостига им и от прекомерната им употреба.	
5. Полимерни материали – пластмаси, каучуци и влакна		
5.1. Пластмаси	<ul style="list-style-type: none"> описва и сравнява процеси на полимеризация и поликондензация; описва състава на полимери и основни видове пластмаси – полиетилен, полипропилен, полистирен, поливинилхлорид, полиакрилонитрил, полиметилметакрилат, полиамиди; коментира екологични проблеми, свързани с използването на пластмаси; аргументира необходимостта от разделно събиране на пластмаси; извлича и представя информация от различни източници за приложението на пластмасите в съвременната промишленост и бита на хората. 	
5.2. Природен и синтетичен каучук	<ul style="list-style-type: none"> класифицира видовете каучук като природен и синтетичен; описва основните процедури при добиване на естествения каучук; проучва и представя информация от различни източници за приложението на каучука и каучуковите изделия в съвременната промишленост и бита на хората. 	
5.3. Химични влакна	<ul style="list-style-type: none"> класифицира влакната като природни, изкуствени и синтетични; сравнява свойствата на различни видове влакна; свързва свойствата на влакната с приложението им в съвременния живот; извлича и представя информация от различни източници за приложението на химичните влакна в текстилната промишленост и за хигиенните и топлоизолационните им свойства. 	

Европейски съюз

ПРОЕКТ BG051PO001-3.1.04 „Подобряване на качеството на общото образование”

„За по-качествено образование“

Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на
Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”,
съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз

Европейски социален фонд

Инвестира във вашето бъдеще!

ХОРАРИУМ ЗА МОДУЛА

Брой часове за изучаване на модул химия на органичните вещества в 12. клас, първи учебен срок – 72 часа.

Препоръчително разпределение на часовете:

За нови знания	до 40 часа	~ 55%
За преговор и обобщение	до 4 часа	~ 6%
За практически дейности (лабораторни упражнения, практикуми, дискусии, дебати, семинари, учебни екскурзии, работа по проекти и др.)	не по-малко от 24 часа	~ 32%
За контрол и оценка (в т.ч. и за изходно ниво)	до 4 часа	~ 6%

Учебните часове за практически дейности, лабораторни упражнения, учебни екскурзии и др. включват и следните лабораторни работи и практически дейности по модул химия на органичните вещества:

1. Определяне на молекулната формула на органично съединение по данни от елементарен анализ.
2. Изследване свойствата на алкохоли (едновалентни и многовалентни) и качествено им разпознаване.
3. Изследване свойствата на карбоксилни киселини.
4. Експериментално изследване на структурата и свойствата на мазнините.
5. Доказване на въглехидрати в храни и напитки.
6. Изследване влиянието на различни фактори върху структурата на белтъците.

Европейски съюз

ПРОЕКТ BG051PO001-3.1.04 „Подобряване на качеството на общото образование”

„За по-качествено образование“

*Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на
Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”,
съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз*

Европейски социален фонд

Инвестира във вашето бъдеще!

Практическите дейности, лабораторните упражнения, учебните екскурзии и др. могат да се планират към съответните теми или да се обособят под формата на учебни практикуми в подходящо време.

ОЦЕНЯВАНЕ

Оценяването на знанията и уменията на учениците е в съответствие с предвидените в програмата очаквани резултати и дейности.

Ученикът трябва предварително да е информиран за критериите и системата за оценяване на постиженията му.

Съотношение при формиране на срочна и годишна оценка:

Текущи оценки (от устни, от писмени и от практически изпитвания)	40%
Оценки от контролни работи (в т.ч. и за изходно ниво)	30%
Оценки от други дейности (домашни работи, лабораторни упражнения, семинари, работа по проекти и др.)	30%

ДЕЙНОСТИ И МЕЖДУПРЕДМЕТНИ ВРЪЗКИ

Учебната програма за модула *химия на органичните вещества* осигурява възможност на учениците да разширят и задълбочат знанията за органичните вещества и реакциите, в които те участват въз основа на съвременните теории за строежа на веществата и химичната връзка. Това означава издигане на качествено ново ниво знанията и уменията за специфичната за органичната химия символика относно: съставянето на химични формули и наименования; групирането на органични съединения в хомоложни редове; съставянето и наименоването на изомери; означаването с химични уравнения на важни химични свойства на класове органични съединения. От учениците се очаква да проявят ключови умения за: съставяне и разчитане на схеми, изразяващи физични и химични свойства на органични съединения; словесно или схематично описание на приложението на

Европейски съюз

ПРОЕКТ BG051PO001-3.1.04 „Подобряване на качеството на общото образование”

„За по-качествено образование“

*Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на
Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”,
съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз*

Европейски социален фонд

Инвестира във вашето бъдеще!

важни за практиката органични съединения; анализ на данни от текст, таблици, графики, диаграми, информация от видео- и медийни източници за екологични проблеми, за използването, физиологичното и биологичното действие на органични съединения.

Съдържанието на модула изисква осъществяване на разнообразна по своята същност експериментална работа, свързана с получаване и изследване свойства на органичните съединения, тяхното разпознаване и доказване. Това насочва вниманието към усъвършенстване на уменията на учениците за: извършване на наблюдения, измервания и регистриране, анализ и представяне в различен вид на получените данни, формулиране на изводи; готовност за спазване на правилата за безопасна лабораторна работа за опазване на собственото здраве и здравето на другите. Предвижда се и формиране на умения от по-висок ранг за самостоятелно планиране и осъществяване на експериментална работа по зададена цел. Спецификата на органичната химия дава възможност и за формиране на умения за конструиране на разнообразни по вид експериментални апаратури, като тези умения включват както конструиране на по-прости апаратури за познати процеси, така и схематично представяне и разбиране на принципа на работа на по-сложни апаратури за химични процеси в бита или промишлеността.

Значителна част от предвидените очаквани резултати в модула са свързани с проучване, подбор и анализ на информация от различни източници и представянето ѝ по подходящ начин, което изисква и различни методи, средства и форми на организация в процеса на обучение. Примерните очаквани резултати в тази насока са свързани с природните източници на въглеродороди, физиологичното действие на органични съединения, органичните съединения в живата природа и бита и др. Това предполага формиране на умения за самостоятелно учене, групово работа и работа по проекти. Този вид дейности се превръща в интегрален център за синхронизиране на знания по химия, биология и география. Използването на съвременни информационни технологии дава възможност за убедително представяне на разглежданите въпроси на макро-, микро- и символно ниво и в същото време създава условия учениците да обсъждат, защитават и аргументират своята позиция. Посочените дейности развиват и уменията за общуване на роден език.

Разискването на последиците от производството и употребата на някои органични вещества съдейства за създаване на стремеж към природосъобразен начин на живот и изграждане на гражданска позиция за ограничаване използването на продукти, замърсяващи природната среда.